

KATZOVA SEMANTIKA UNUTAR I IZVAN TRANSFORMACIJSKE GRAMATIKE

HEDA FESTINI
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 801.54
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1984-10-30

Katzova semantika (IS) prikazuje se kao zastarjeli pokušaj gradnje intenzionalne semantike, a ne kao što je Katz namjerio — dati dijalektičku sintezu između klasične i kauzalističke teorije. Osnovni prigovor kreće se oko neuspjele distinkcije kompetencija/performance, tip/replika.

U lingvistici prvi je odijelio semantiku od gramatike N. Chomsky i takav je zahtjev bio prva i osnovna razlika između strukturalizma i transformacijske gramatike (TG), po Ch. F. Hockettu¹. Semantika je od početka za TG bila težak problem za rješavanje. U tzv. prvoj fazi, u standardnoj teoriji, problem je bio sadržan u pitanju, prema J. Hintikka², u čemu se sastoji odnos semantike prema procesu sintaktičke generacije gramatičkih rečenica. Semantika je bila povrh sintakse — »semantička komponenta« je djelovala na produkte sintaktičke generacije rečenica. U drugoj fazi razvoja TG, Katz i Postal su izjavili da se semantička interpretacija mora zasnivati na relativno ranom stadiju sintaktičke generacije rečenica, na »dubokoj strukturi«. To je razlog što B. Hall-Partee naziva Katz-Postalovu koncepciju semantika duboke strukture.³ U trećoj razvojnoj fazi, u generativnoj semantici (GS), već se polazna točka sintaktičke generacije identificirala sa »semantičkom reprezentacijom« i značenje se povezalo s »površinskom strukturom«. Tako se približilo pojmu, čestom u filozofa, »logičkoj formi«, a u čemu je najdalje išao G. Harman identificirajući »duboku strukturu« s logičkom formom.⁴ Nešto drugačiji prijedlog je imao R. Montague smatrajući da su sintaksa i semantika međuvisni, budući da su skupovi semantičkih pravila paralelni sa sintaktičkim generacijskim pravilima.⁵ Tako je Catonova podjela razvitka transformacijske gramatike u tri faze⁶ postala nepreglednom. Još k tome, Katz je počeo braniti svoju semantiku i tako što ju je proglasio notacijskom vrijantom generativne semantike.⁷ No, Chomsky je prosudio da je Katzo-

¹ Ch. F. Hockett, *La linguistica americana contemporanea*, Bari, 1970, str. 94.

² Jaakko Hintikka, »On the Limitation of Generative Grammar«, *Proceedings of the Scandinavian Seminar on Philosophy of Language*, 1975, str. 3.

³ Barbara Hall-Partee, »The Semantic of Belief-Sentences«, *Approaches to Natural Language*, (eds. Hintikka, Moravcsik and Suppes), Dordrecht, 1973, str. 330.

⁴ Gilbert Harman, »Deep Structure as Logical Form«, *Semantics of Natural Language*, (eds. Davidson and Harman), Dordrecht, 1972, str. 25—47.

⁵ Jaakko Hintikka, *op. cit.*, str. 4.

⁶ Ch. E. Caton, »Overview«, *Semantics*, (eds. Steinberg, Jakobovits), Cambridge, 1971, str. 3—14.

⁷ Jerrold J. Katz, »Generative Semantics is Interpretative Semantics«, *Linguistic Inquiry*, XI (1971), n. 3, str. 313—331.

va IS nekorektna obrana standardne teorije,⁸ da se predstavnici treće razvojne faze, tj. zastupnici generativne semantike, zapravo bave nekom vrstom deskriptivizma, a da i nema neke eksplicitne teorijske pozicije pod tim nazivom.⁹ Ako pak uzmemo u obzir da je Chomsky lansirao novu teoriju — teoriju vladanja i obavezivanja¹⁰ — onda možemo govoriti i o četvrtoj razvojnoj fazi TG! Tolike raspre i varijante u odgovorima najbolje ukazuju na poteškoće u TG oko glavnog problema — odnosa sintakse i semantike, oko povratka semantike sintaksi. Hintikka pak smatra da nema »feedback«-a sa semantike na sintaksu u TG, jedino na taj način da semantička interpretacija ovisi dijelom ili potpuno od »površinske strukture«. ¹¹ On polazi opet od sasvim suprotne pozicije u svojoj semantici teorije igre, zagovarajući ovisnost sintakse od semantike u engleskom jeziku malog kontekstno-ovisnog fragmenta.¹² U njegovoj semantici sasvim jasno se pokazuje ovisnost logičke forme od semantike. Tako on zagovara tezu semantičke relativnosti i postavlja jedan radikaln zahtjev — kako postaje upitnom dostatnost Fregeovih kategorija, u semantici za lingvistiku mora se napustiti klasičan kategorijalan aparat.¹³

Posebno su bile mnogobrojne kritike Katzove semantike, a na neke je on i odgovorio. Međutim, ne treba smetnuti s uma da on ima i svoje sljedbenike, kao što su npr. talijanski lingvisti D. Parisi i F. Antinucci. Nije nam svrha da damo iscrpni pregled ni jednog niti drugoga.¹⁴ Sa stanovišta filozofije lingvistike Katzova semantika je zanimljiva, jer sadrži eksplicitne osvrte na istaknute teorije referencije i daje prijedlog za tumačenje značenja, zagovarajući tzv. intenzionalnu semantiku. Koncentrirat ćemo se baš na ta pitanja, ali ne na taj način da sistematski analiziramo sva Katzova djela, pa čak niti njegovo glavno djelo *Semantic*

⁸ Noam Chomsky, *Rules and Representations*, New York, 1980, str. 157.

⁹ Noam Chomsky, *Language and Responsibility*, New York, 1977, str. 148—150.

¹⁰ Chomsky piše knjigu s takvim naslovom, cfr. Noam Chomsky, *Some Concepts and Consequences of the Theory of Government and Binding*, The Mass. Ins. of Technology, 1982.

¹¹ Jaakko Hintikka, »On the Limitation of Generative Grammar«, *op. cit.*, str. 4.

¹² *ib.*, str. 4.

¹³ Jaakko Hintikka, *The Game of Language*, Dordrecht, 1983, str. 178.

¹⁴ Npr. Bar-Hillel je bio prvi, najopsežniji i najoštriji kritičar našavši stopedeset objekcija na Katzovu semantiku (cfr. Yehoshua Bar-Hillel, *Aspects of Language*, Jerusalem, 1970, str. 175—187, 190—199, 351—353, 360 itd.). Pridružili su mu se odmah D. Scott i A. Bonomi i G. Usberti (cfr. Dana Scott, »The problem of giving precise semantics for formal languages«, *Linguaggi nella società e nella tecnica*, Milano, 1970, str. 227, 232, 236; Andrea Bonomi, Gabriele Usberti, *Sintassi e semantica nella grammatica trasformazionale*, Milano, 1971, str. 106, 161 itd.). Glavne objeckije su usmjerene na Katzovo nepoznavanje logike, naročito ne one višeg reda, što je doprinijelo razdvajanju logike i lingvistike. Zatim se prigovaralo njegovom pristupu problematici značenja, naročito njegovom nerazlikovanju značenja od referencije (npr. cfr. A. Bonomi, G. Usberti, *op. cit.*, str. 97—98, Janet Dean Fodor, *Semantics: Theories of Meaning in Generative Grammar*, New York, 1977, str. 69). Od kasnijih kritika naročito je podrobna H. Putnama, o kojoj će i ovdje biti riječi Katz je odgovarao na kritike (npr. odgovorio je Cavellu u »What's wrong with the philosophy of language«, (1962), preštampano u *Philosophy and Linguistics*, (ed. A. G. N. Flew), London, 1972, str. 190—191, 203, 283), a odgovorio je i Putnamu što će se ovdje djelomice vidjeti. Očito je to da je Katz u svojem daljem razvoju nastojao izvršiti korekturu, premda to nikada nije priznao, npr. nastojao je povezati logičku i lingvističku razinu, no s kojim uspjehom, to će se moći razabrati. Nastojao je svakako uklopiti pojam referencije, ali s kojim uspjehom, to će se također moći zaključiti na temelju izlaganja koja slijede.

Theory (1972). Zadržat ćemo se, zapravo, na jednom i to recentnom Katzovom spisu »The neoclassical theory of reference« (1979).

U *Semantic Theory* u vezi sa intenzionalističkom impostacijom semantike on kritizira Quineov i Goodmanov napad na intenzionalističke koncepte, posebno na analitičnost, a u »The neoclassical theory of reference« kauzalističku teoriju referencije. U prvom djelu njegov je cilj da pokaže kako je empirizam zahtjev koji ide u prilog Bloomfieldovog tipa taksonimične gramatike.¹⁵ U drugom napisu njegov je cilj da sintetizira rezultate dviju koncepcija — Frege-Carnap semantike i kauzalističke teorije referencije. Ova analiza će zanemariti u egzaminaciji napisa »The neoclassical theory of reference« križanje teme sa *Semantic Theory*, tj. pitanje analitičnosti.

Analizom Katzovog napisa »The neoclassical theory of reference« uvidjet će se o kojoj se vrsti intenzionalističke semantike radi i koje su njezine mogućnosti. Katz svoju intenzionalističku semantiku naziva neoklasička teorija referencije u navedenom napisu, koju proglašava dijalektičkom sintezom između klasičke teorije referencije kao teze i kauzalističke teorije kao antiteze.¹⁶ On je nastojao istaći razlike, kao i sličnosti sa obe koncepcije, a mi ćemo vidjeti njegovu argumentaciju u prilog navedene sinteze i što neoklasička teorija referencije nudi kao intenzionalistička semantika lingvistici.

Prije svega, Katz misli da su semantička svojstva univerzalna, tj. u svim jezicima semantička su svojstva: analitičnost, sinonimnost, dvo-smislenost, semantičke anomalije i redundancija.¹⁷ Klasička teorija identifikira govornikovu upotrebu riječi za referenciju sa znanjem značenja riječi, tj. znanjem smisla.¹⁸ Zastupnici kauzalističke teorije referencije, kao što su Donellan, Kripke i Putnam, imaju objekcije na račun klasičke teorije referencije u tom smislu, da ona ništa ne kazuje u svrhu objašnjenja kako značenje može fiksirati kriterij za riječ unaprijed, a što je eksplicitno zahtijevao takav predstavnik klasičke teorije kao što je C. L. Lewis. Katz prihvaća takve objekcije solidarizirajući se sa stavom kauzalista da u takvom slučaju ne preostaje drugo do apeliranje na nužnu istinu.¹⁹ No iako je Katz prihvatio takvu kritiku, on ne želi istovremeno prihvatiti da ona pokazuje kako analitičke istine ne postoje. Po njegovu sudu kauzalistička teorija je moguća alternativa klasičkoj (kao što su Fregeova, Churchova, C. I. Lewisova, Carnapova i Searlova), jer je potonja izazvala kontradikciju između racionalističkog pristupa značenju i empirističkog pristupa jeziku onemogućujući apriorni razvoj značenja koji teorija zapravo iziskuje. Klasička teorija imala je malo šanse da konstruira racionalističko zahvaćanje značenja koje bi oštro odijelilo apriorne kriterije ukotvljene u smislu riječi od aposteriornih kriterija govornikove upotrebe referencije.²⁰ Kauzalistička interpretacija kriterija bila je zasnovana na ekstralingvističkim faktima — na stereotipovima, konceptima empirijskih znanosti i informacijama o ceremonijama kršte-

¹⁵ To kaže Katz, cfr. Jerrold J. Katz, »Effability and Translation«, *Philosophical and Linguistic Approaches*, (eds. Guenther, Reuter, New York, 1978, str. 19).

¹⁶ Jerrold J. Katz, »The Neoclassical Theory of Reference«, *Contemporary Perspectives in the Philosophy of Language*, (eds. French, Uehling, jr. Wettstein), Minneapolis, 1979, str. 103.

¹⁷ Jerrold J. Katz, »Effability and Translation«, *op. cit.*, str. 206.

¹⁸ Jerrold J. Katz, »The Neoclassical Theory of Reference«, *op. cit.*, str. 103.

¹⁹ *ib.*, str. 104.

²⁰ *ib.*, str. 105.

nja. Ipak, Katz je mislio da je moguće izbjeći objekciju kauzalističkih teoretičara na klasičku teoriju putem nekompromitantnog racionalističkog insistiranja na prirodnom jeziku koje bi prihvatilo racionalističku teoriju Chomskoga o gramatičkoj strukturi koja može pribaviti »okvir u kojem je moguće konstruirati potpuno intenzionalističku teoriju značenja.«²¹ Katz misli da je klasička teorija promašila razlikovanje smisla i referencije, a neoklasička nudi intenzionalistički princip koji nas osposobljava u razlikovanju između »semantičke strukture i ekstralingvističkog vjerovanja«, između »značenja i upotrebe.«²² Katz na mnogim mjestima opisuje teoriju o značenju, naročito u *Semantic Theory*, i *Propositional Structure and Illocutionary Force* (1977), ali u egzaminiranom napisu na najkraći i najuspješniji način. On kaže, da intenzionalistički princip proizlazi iz teorije značenja koja apelira, ne na ekstenzionalne, nego na intenzionalne pojmove. Princip kaže, da je neka informacija semantička za neki jezički izraz, ako i samo ako, semantička reprezentacija takvog izraza u istinitom semantičkom opisu jezika reprezentira tu informaciju kao dio značenja izraza. A istinit semantički opis jezika je semantička komponenta čija pravila predviđaju svako semantičko svojstvo i relaciju svake rečenice u jeziku, tj. da li je ona značenjska ili neznačenjska, dvosmislena ili ne, sinonimna s drugim rečenicama itd. Tako semantička komponenta uzima formu pravila koja generiraju semantičku reprezentaciju. Ova, pak, mora biti formalna reprezentacija smisla rečenice kojoj je pripisana. Tako neoklasička teorija koristi samo intenzionalnu strukturu, svojstva i relacije koje se tiču smislaone strukture jezika. Značenje rečenice je određeno relacijama sinonimnosti, dvosmislenosti itd. Nije potrebno apelirati na ekstenzionalističke pojmove kao što je istinitost značenja riječi. Semantička reprezentacija razlaže, zapravo, smisao koji reprezentira, u njegove konceptualne elemente.²³ Kako, po Katzovom mišljenju, semantička komponenta može biti modelirana po sintaktičkoj i fonološkoj komponenti, gramatika jezika sadrži u stvari tri komponente, a gramatička struktura na svakoj od tih razina određuje svojstva i relacije rečenica. Semantička komponenta eksplicira govornikovu semantičku kompetenciju, a to je, govornikovo znanje kompozicionalne strukture značenja rečenica. Takva teorija ima dva dijela — teoriju kompetencije smisla i teoriju kompetencije referencije.²⁴ Teorija kompetencije smisla je izložena u rječniku, projektivnim pravilima, semantičkim svojstvima i relacijama. Rječnik i projekcija pripisuju skup semantičkih reprezentacija svakoj rečenici. Oni objašnjavaju govornikovo znanje smisla rečenica. U protivstvu prema Fregeu on zastupa teoriju smisla koju smatra optimalnom, jer automatski daje ekstenzionalističku interpretaciju — nije potrebno oboje — teorija o kompozicionalnoj strukturi za intenzitete i jedna za ekstenzitete,²⁵ jer je dovoljna prva. Na početku je dovoljno reći, oslanjajući se na mišljenje Schneidera,²⁶ da se u ovom slučaju radi ipak o zadržavanju Fregeovog principa na kojem se zasniva većina lingvističkih koncepcija, tj. o realističkoj semantici sa konceptima ili atributima kao pekulijarnim entitetima.

²¹ *ib.*, str. 106.

²² *ib.*, str. 106.

²³ *ib.*, str. 115.

²⁴ *ib.*, str. 115.

²⁵ *ib.*, str. 115.

²⁶ F. Kambartel and H. J. Schneider, »Constructing a pragmatic foundation for semantics«, *Contemporary philosophy. A new survey*, Vol. 1. 1981, Hague/Boston/London, str. 156.

Na toj osnovi Katz gradi pet svojih zahtjeva kojima smatra da se njegova teorija razlikuje od klasičke i kauzalističke i koji su okosnica njegove dijalektičke sinteze. To su obrana analitičnosti, insistiranje na razlici između tipa i replike, odnosno, kompetencije i performance, mišljenje da značenje određuje tip-referenciju, a ne replika-referenciju, te tretman vlastitih i općih imena pomoću razlike između rječnika i enciklopedije. O prvom zahtjevu ovdje se neće detaljno raspravljati, jer je ta tematika bila već dovoljno iscrpljena od strane Katza i u ranijim djelima, a osim toga ulazi u staru raspru koja je vođena između Quinea i njegovih sumišljenika te Carnapovog kruga i koja još nije okončana.²⁷ Na ostalim Katzovim zahtjevima će se više zadržati, jer oni najprikladnije pokazuju kontroverze tako impostirane intenzionalističke semantike.

Kao svoj drugi zahtjev Katz navodi potrebu diferenciranja između tip-referencije i replika-referencije na kojoj se temelji razlika između kompetencije i performance, tj. između referenta izraza (u jeziku) i referenta izraza u upotrebi izraza (u kontekstu),²⁸ koja razlika nedostaje kauzalističkoj teoriji. Katz kao i obično ne objašnjava mnogo uvođenje ovih termina — nismo ništa saznali o tome, da je razliku tip/replika uveo Ch. S. Peirce u podjeli znakova po njihovoj vlastitoj prirodi na 'legisigns' i 'sinsigns'. Prema Peirceu prvi je opći tip, tj. zakon koji je znak, a drugi je znak koji jest samo jednom u aktualnom događaju ili stvari. Prvi uvijek zahtijeva drugoga.²⁹ H. E. Brekle kaže da je po uzoru na Peirceovu podjelu u navedenom smislu na tip/replika uveo R. Carnap svoju podjelu na model znaka (sign-design) i na znak-događaj (sign-event).³⁰ Naravno da se sad treba pitati, radi li se kod Katza o takvoj podjeli, a ako ne, da li s pravom prebacuje kauzalistima da ne vode računa o takvoj distinkciji. Kauzalistički teoretičari upotrebljavaju podjelu riječ/tip i riječ/replika, kako kaže M. Devitt.³¹ Riječ-replika su zapisi na stranici ili zvukovi u zraku. To su ažurni, smjestivi dijelovi fizičkog svijeta, oni imaju kauzalnu povijest.³² Replike mogu biti istog fizikalnog tipa, ali ne mogu biti istog semantičkog tipa koji je definiran samo pomoću semantičkih karakteristika, produžuje Devitt. Zatim on naglašava da je opasno pobrkati tip i repliku.³³ Na primjeru kauzaliste K. Donnellana i vlastitom Devitt ilustrira tu razliku. Donnellan pri upotrebi opisa govori o semantičkim tipovima, ali preferira govoriti o replikama. Sam Devitt primjenjuje Donnellanovu podjelu govora imena na razini replike.³⁴ Očito da kauzalisti prave razliku kao Peirce i Carnap, ali da ih više zanima jedna od njih. Katz kaže također da je opasno pobrkati tip i repliku i treba vidjeti, uspijeva li on u tome. U svojem trećem zahtjevu koji se odnosi na klasičnu definiciju značenja — smisao određuje referenciju — on unosi svoju varijantu, koja je zapravo jedini

²⁷ Usporediti Jerrold J. Katz, »The Neoclassical Theory of Reference«, *op. cit.*, str. 107—108 sa »Introduzione«, u Rudolf Carnap, *Analicità, significanza, induzione*, Bologna, 1971, str. 14, te sa Salmonovim mišljenjem u Putnamovom gledištu, cfr. Nathan U. Salmon, *Reference and Essence*, Oxford, 1982, str. 97—98, 264 i Hillary Putnam, *Reason, Truth and History*, Cambridge, 1981, str. 23.

²⁸ Jerrold J. Katz, »The Neoclassical Theory of Reference«, *op. cit.*, str. 110.

²⁹ Cfr. Douglas Greenlee, *Peirce's Concept of Sign*, Hague/Paris, 1973, str. 47—49.

³⁰ Herbert E. Brekle, *Introduzione alla semantica*, Bologna, 1975, str. 49.

³¹ Michael Devitt, *Designation*, New York, 1981, str. 9.

³² *ib.*, str. 9.

³³ *ib.*, str. 10, 11.

³⁴ *ib.*, str. 41, 43, 45.

njegov novitet i na kojem počiva isključivo njegova tako željena dijalektička sinteza. On proglašava, da *značenje određuje tip-referenciju, a ne i replika-referenciju* u njegovoj neoklasičnoj teoriji.³⁵ Međutim, njegov treći i četvrti zahtjev stavljaju u pitanje ovu tako oštru i jasnu podjelu. Četvrti zahtjev odnosi se na referenciju vlastitih imena i upućen je protiv klasičke, Fregeove koncepcije. Katz tvrdi da vlastito ime nema značenje u jeziku (str. 111), a ne može ga imati, jer nema smisla ako nema semantičkih svojstava (str. 112). Takvo mišljenje povodi se za Millovim, pa stoga i za kauzalističkim. Zato nam se sada čini da bi bilo moguće očekivati tu medijatornu stepenicu između klasičke i kauzalističke teorije. Ali to je samo kratka iluzija, jer u svojim petim objeacijama, osim što je okupiran u vezi s općim imenima nastupom protiv klasičke teorije, Katz je naročito koncentriran na kritiku kauzalističke koncepcije o vlastitim imenima, premda sam kaže da Kripkeova teorija može biti pogodna za njegovu vlastitu (str. 120). Ovdje se, dakako, neće ulaziti u pitanje u opravdanost ili neopravdanost njegovih stavova koji se tiču kauzalističke teorije, nego će se prijeći odmah na njihove konzekvencije. Katz, u stvari, zagovara tretiranje referencije, kako sam kaže, na heterogenoj gramatičkoj osnovi — vlastito ime nije u rječniku, dok opće ime jeste (str. 114). Informacije iz rječnika karakteriziraju, kaže on, lingvističke objekte, a informacije enciklopedije nelingvističke objekte. Prve ne mogu biti istinite ili lažne, dok druge mogu biti (str. 116), jer je enciklopedija dio govornikove teorije o svijetu (str. 117). Katz jako naglašava da je pogrešno pobrkati semantičku (rječničku) i nesemantičku (enciklopedijsku) informaciju (str. 117). Međutim, što se dešava s tako isticanom razlikom — ako značenje riječi pribavlja, kaže on, spasonosnu proceduru za njezinu upotrebu u replika-referenciji s razlikovanjem značenja riječi u jeziku i značenja riječi u rečenici (u jeziku), to ne znači da iz toga slijedi da vlastito ime nema značenja u rečenici. Vlastito ime dobiva tzv. izvedeno značenje po izvanrečeničnim odnosima k drugim riječima (str. 118). Izvedeno značenje sadržava koncept nosioca imena (str. 120), koji uključuje unakrsnu referenciju s enciklopedijskim ulazom za nosioca imena (str. 120—121). Ako se tamo nalazi, tada će postojati unakrsna-referencija sa skupom propozicija koje izražavaju govornikovu koncepciju nosioca, npr. njegov stereotip nosioca. Te se propozicije mogu misliti da su smisao rečenica koji izražava govornikovo vjerovanje o nosiocu imena. U Katzovom primjeru Humphrey Bogarta vidljivo je da je za njega stereotip grozd atributa (str. 121). Unakrsna-referencija zapravo isprepliće rječnik i enciklopediju, iako Katz kaže da su ulazi u enciklopediju za stvari, a ne za riječi koje se na njih odnose i pripadaju ulazima u rječnik (str. 120). Oni se isprepliću, jer referencija vlastitog imena u rečenici ovisi od stereotipa, od znanstvenog znanja i drugih činjeničnih vjerovanja (str. 116). Stoga se u Katzovoj obradi vlastitih imena poništava razlika između razine govornikove gramatike, tj. semantička komponenta se odnosi na njegovu kompetenciju izrazivu u rječniku kao tip-referenciji i razine govornikove vještine da upotrebi jezik za referiranje na stvari u aktualnoj govornoj situaciji, tj. replika-referenciji performance (str. 115). U Katzovoj istovjetnoj obradi vlastitih i općih imena radi se o potčinjavanju referencije smislu, replike tipu, performance kompetenciji, kauzalističke klasičkoj interpretaciji. Kako bi rekao N. U. Salmon, radilo se o poku-

³⁵ Jerrold J. Katz, »The Neoclassical Theory of Reference«, op. cit., str. 111.

šaju profinjavanja klasičke koncepcije,³⁶ ali, svakako ne i o dijalektičkoj sintezi klasičke i kauzalističke koncepcije.

Katz misli da održava razliku između kompetencije i performance (str. 115). On ističe da njegova neoklasička teorija koristi čisto gramatičko obuhvaćanje značenja da bi se napravilo razliku između referenta nekog izraza (u jeziku) i referenta izraza u upotrebi (u kontekstu), prvi je tip-referencija, a drugi replika-referencija, kao što smo već napomenuli. Još je Hockett prigovario Chomskome za privilegiranje kompetencije i uopće za takvu podvojenost,³⁷ a E. Itkonen je optužio TG za nerealistički pojam kompetencije.³⁸ Caton je, pak, tvrdio da TG u svojoj trećoj fazi, u GS, dovodi do likvidacije termina kompetencija, a u prilog 'upotrebe', termina kasnog Wittgensteina.³⁹ Što se tu dešava — Katz s jedne strane tvrdi da je njegova teorija samo notacijska varijanta GS, a eksplicite insistira na razlici kompetencije/performance, umjesto da zastupa drugu, dok implicite performancu potčinjava kompetenciji. S druge strane, on je zajedno s Chomskim napisao 1974. g. da obuhvatnija teorija performance mora biti tako konstruirana, uključujući gramatike, da uračuna upotrebu i razumijevanje govora.⁴⁰ Drugo je u kontradikciji s prvim. Tako je Katz krajnje kompromitirao svoju glavnu uporišnu tezu o razlici tip/replika, kompetencija/performance po kojoj se trebala njegova teorija potpuno razlikovati od klasičke i kauzalističke teorije, prelazeći u viši dijalektički stupanj sinteze. H. Putnam kaže da je to tradicionalna teorija u novom ruhu i da svi protivprimjeri klasičkoj u isto vrijeme su protivprimjeri Katzovoj koncepciji.⁴¹ Katz u egzaminiranom napisu tvrdi da ti protivprimjeri ne pogađaju njegovu teoriju — no da li je potrebno opovrgavati njegovo dokazivanje, ako smo došli do tako poraznog zaključka po Katza! S druge strane, ne treba zaključiti da u tom slučaju nema nikakvih dodirnih točaka s takvim predstavnikom kauzalističke teorije, kao što je Putnam. Pojam stereotipa ih zbližava, a Katzov termin »semantički marker« Putnam preuzima. Naime, kada S. Kripke napominje da je Putnam u svojoj koncepciji stereotipa bliži grozd-teoriji, onda je sasvim lako utvrditi sličnost u njihovom tumačenju stereotipa (ovdje str. 52). A ta sličnost je zapravo i najveći Katzov doseg.⁴² Putnam smatra da Katzov termin »semantički marker« može dati neku informaciju, ako ne i egzaktno značenje riječi.⁴³ Ne vodeći uopće računa o tome, da je taj termin porijeklom strukturalistički,⁴⁴ Putnam barata s njime kao da mu je autor Katz i nastoji ga restringirati da bi bio upotrebljiv.⁴⁵ Putnamova je intencija ne da odbaci pojam intenziteta, nego da ga tumači kao 'vektor' i što proizlazi iz njegove obrade semantičkog markera.⁴⁶ Naravno, da se tu može sad postaviti pita-

³⁶ Nathan U. Salmon, *op. cit.*, str. 10.

³⁷ Ch. F. Hockett, *op. cit.*, str. 101—102.

³⁸ Esa Itkonen, *Linguistic and Metascience*, Kokemäki, 1974, str. 215.

³⁹ Ch. E. Caton, *op. cit.*, str. 12.

⁴⁰ Noam Chomsky, Jerrold J. Katz, »What the Linguist Is Talking About«, *Readings in Philosophy of Psychology*, vol. 2 (ed. Block) Cambridge, 1981, str. 236.

⁴¹ Hillary Putnam, *Mind Language and Reality*, vol. 2, Cambridge, 1975, str. 141—146.

⁴² Saul Kripke, »Naming and Necessity«, *Semantics of Natural Language*, *op. cit.*, str. 352.

⁴³ Hillary Putnam, *op. cit.*, str. 204.

⁴⁴ Anna Wierzbicka, »Iz Semantičeskie primitivy«, *Semiotika*, Moskva, 1983, str. 232.

⁴⁵ Hillary Putnam, *Mathematics Matter and Method*, vol. 1, Cambridge, 1975, str. 238.

⁴⁶ Hillary Putnam, *Mind Language and Reality* *op. cit.*, str. 269.

nje, kako je moguće prihvatiti pojam semantičkog markera, a istovremeno oštro odbacivati Katzovo tumačenje značenja kao nizanja konceptualnih elemenata, kao što Putnam čini.⁴⁷ Ne treba zaboraviti kritike tog pojma, kao D. Lewisa — sa tim pojmom koji predstavlja »konceptualne elemente u strukturi smisla« Katz je isključio takve centralne semantičke pojmove, kao što su istina i referencija.⁴⁸ Ostavimo po strani Lewisovu obradu termina istina koju je zastupao u interesu, kako bi je Katz nazvao, klasičke teorije, a imajmo u vidu termin — referencija — koji je za Putnama kao zastupnika kauzalističke teorije ključan, a, za Katza, dakako, nije. Nije li onda Putnam malo upao u zamku takve semantike koju je Katz nazvao intenzionalna? Može li se onda ipak prihvatiti da je Katz uspio sa svojom sintezom? Za Putnama se može reći da je u dva navrata bio nejasan, ali za Katza se može reći da nije ni pokušao sintetizirati klasičku i kauzalističku teoriju. Prije svega, kod njega nije bilo riječi o klasičkoj, nego o tradicionalnoj teoriji koju je on zastupao, te tako korigirao klasičku Frege-Carnap teoriju,⁴⁹ a kauzalističku nije mogao ni razumjeti, jer je žrtvovao performancu za kompetenciju. Katzova semantika je ostala zastarjela intenzionalna semantika koja se borila i izborila za shvaćanje koncepta kao nečeg mentalnog (značenje kao intenzitet), kao pripadnoga nekoj unutrašnjoj genetičkoj strukturi. Imajući u vidu takav posljedak ne možemo ne prisjetiti se Lycanove sugestije u razgovoru s Devittom — treba uvesti moratorij termina značenje.⁵⁰

No, ostala je druga alternativna intenzionalna semantika za TG, a to je semantika mogućih svjetova koju je upotrebio Montague u svojoj gramatici. Premda je i ona u tradiciji Frege-Carnap semantike, zanimljivija je već zbog toga, jer P. Suppesovu probabilističku gramatiku Dov. M. Gabbay prikazuje kao homomorfijsku sliku Montagueove semantike,⁵¹ dok sam Suppes smatra svoju probabilističku gramatiku za korake poduzete prema teoriji performance⁵² — dakle, prema onoj teoriji koju je Katzova interpretacija tip/replika i kompetencija/performance onemogućila.

Međutim, ako se vratimo Hintikkinim, naročito zadnjim upozorenjima, onda treba zaključiti da obe ove intenzionalne semantike, a posebno Katzova, ne mogu biti zadovoljavajuće same za sebe — treba napustiti Frege-Carnap kategorije, a to se odnosi i na kauzalističku teoriju.

Prema tome, Katz je nastojao napraviti sintezu od dvije teorije koje svaka za sebe pate od nedostatka klasičke teorije. Sama njegova sinteza, pak, kao što se vidjelo, nije bila drugo do vraćanje na prethodni razvojni stupanj. Što se tiče TG zaključak je taj da je promašen pokušaj izgradnje integralne semantike i da treba pogledati što se zbiva izvan TG.

⁴⁷ *ib.*, str. 146.

⁴⁸ David K. Lewis, *Convention / A Philosophical Study*, Oxford, 1969, str. 171.

⁴⁹ Hillary Putnam, *Mind Language and Reality*, op. cit., str. 218.

⁵⁰ Michael Devitt, op. cit., str. 289.

⁵¹ Dov. M. Gabbay, »Representation of the Montague Semantics as a Form of the Suppes Semantics with Applications to the Problem of the Introduction of the Passive Voice, the Tenses, and Negation as Transformations«, *Approaches to Natural Language*, op. cit., str. 395.

⁵² Patrick Suppes, »Semantics of Context-free Fragments of Natural Language«, *ib.*, str. 387—388.

S u m m a r y

Katz's semantics (IS) is presented as obsolete attempt to form intensional semantics, and not, as Katz intended — to give dialectical synthesis between classical and causal theory. A fundamental objection refers to an unsuccessful distinction competence/performance, type/replica.